

Badjurova nagrada za življenjsko delo 2017 – producent Franci Zajc

Utemeljitev nagrade

Ko v deželi filmskih sanj, Združenih državah Amerike, podeljujejo nagrade za najboljše filme, se na oder vedno povzpne producent filma. Ko filme nagrajemo na stari celini, gredo po nagrado njihovi režiserji. Na tej simbolni ravni se morda najjasneje kaže razlika v razumevanju filma kot industrije na eni strani in filma kot umetnosti oziroma avtorske kreacije na drugi. Film je seveda oboje. Tako industrija, celo ena najmočnejših na svetu, kot (lahko tudi) umetnost.

V Sloveniji, kjer je leta 1905 prve ljubiteljske filmske metre posnel odvetnik, dr. Karol Grossmann, smo imeli ves čas in imamo še danes težave z razumevanjem te dvojnosti filma. V kulturi, ki sta jo zaradi jezikovne majhnosti zaznamovala predvsem literatura in gledališče, je sedma umetnost še vedno nekakšen deseti brat. Naj gre za razumevanje njenega kulturnega vpliva ali pa njenega obrtnega oziroma profesionalnega zaledja. Nič čudnega torej, da je zgodba o zgodovini slovenske kinematografije, ki se je celoviteje razvila šele po drugi svetovni vojni, polna vzponov, padcev in vmesnega zatišja, ne pa kontinuiranega razvoja, ki bi pač preživljal ustvarjalno uspešnejše ali manj uspešnejše čase. A ta zgodba bi utegnila biti še turbulentnejša, če v njej ne bi nastopali nekateri protagonisti, ki so bili sposobni obvladovati vso kompleksnost, marsikdaj tudi protislovnost, predvsem pa materialno podhranjenost razmerij, ki so krojila usodo profesionalne slovenske kinematografije. Eden prvih med njimi je danes starosta slovenske producerske dejavnosti – Franci Zajc. Od začetka njegovega vstopa v svet televizijske in filmske produkcije letos mineva petdeset let.

Producerski opus Francija Zajca je fascinanten. Naj gre za njegov obseg, ki samo v izboru šteje čez sto televizijskih in kinematografskih del, ali pa za ta dela sama – mnoga izmed njih so namreč oblikovala in zaznamovala ne le slovensko kinematografijo, temveč slovensko kulturo sploh. Že na začetku Zajčeve producerske poti, ko mu je bilo komaj petindvajset let, stoji projekt, ki še danes velja za enega najodličnejših in najrazkošnejših televizijskih filmskih dosežkov pri nas – mednarodna koprodukcijka nadaljevanka *Dekameron* (1970/71), narejena na podlagi satiričnih zgodb italijanskega renesančnega pisca Boccaccia, ki jih je oscenaril pisatelj Saša Vuga in režiral Čeh Vaclav Hudeček. Na drugem koncu te Zajčeve poti stoji filmska upodobitev enega najuspešnejših poosamosvojitvenih slovenskih romanov *Čefurji, raus!* pisatelja in režiserja Gorana Vojnoviča (2013). Če bi vse tisto vmes obstajalo na enem, neprekinjenem filmskem traku, bi z njim lahko pretekli ekvator več kot desetkrat.

Zajc se je leta 1967 zaposlil na takratni Radioteleviziji Ljubljana, ki je bila del jugoslovanske radiotelevizije. Leto pozneje je ta predvajala prvi televizijski dnevnik v slovenskem jeziku in še štiri leta je moralo miniti, da so televizijske oddaje dobile barve. Ta dva podatka se morda

zdita nepomembna, pa vendar po svoje opisujeta tako takratno vlogo ljubljanske televizije kot njene produkcijske zmožnosti, ki jih je zelo kmalu začel pomembno soustvarjati Franci Zajc.

Kot direktor projektov ali njihov producent je najprej nabiral izkušnje pri ustvarjanju kulturnih reportaž, oddaj o kulturi, celo celovečernega baleta in dokumentarcev, vse do *Dekameron*, ki je zagnanega filmskega soustvarjalca zaznamoval toliko, da jo svojo nadaljnjo poklicno pot posvetil filmski produkciji. Natančneje rečeno: težko pot, dolgo pol stoletja.

Že leto dni po *Dekameronu* se je začelo Zajčevo sodelovanje z režiserjem Matjažem Klopčičem. Produciral je tako nadaljevanko kot celovečerni igrani film *Cvetje v jeseni* (1972/73), posnet po znani povesti Ivana Tavčarja. To je bilo Zajčevo prvo srečanje s filmsko produkcijo za veliko platno. *Cvetje v jeseni* je bilo filmska uspešnica, hkrati pa tako v Klopčičevem režiserskem kot v Zajčevem producentnem opusu pomembna prelomnica. Naslednje leto sta skupaj posnela še igrani celovečerec *Strah*. Morda bi v drugačnih razmerah in v kakšni drugi kinematografiji postala znamenit producentsko-režiserski tandem, a njuno naslednje sodelovanje se je potem zgodilo šele čez dvaindvajset let, leta 1996, ko je Zajc, takrat že kot prvi mož neodvisne producentke hiše Arsmedia, produciral Klopčičev film *Triptih Agate Schwarzkobler*, posnet po kratkem romanu Rudija Šeliga. Slabo desetletje pozneje sta pri filmu *Ljubljana je ljubljena* (2005) še zadnjič združila moči.

Do začetka osemdesetih let preteklega stoletja je Zajc soustvaril vrsto televizijskih oddaj, zlasti dram, denimo *Gorjupo bajto* (1975) režiserja Antona Tomašiča in *Krizo* (1980) Jožeta Babiča, ter nanizank ali nadaljevank za otroke in odrasle, kot so bile *Vest in pločevina* (1973) režiserja Antona Tomašiča, *Erazem in potepuh* v režiji Staša Potočnika (1971), *Naočnik in očalnik* (1971) režiserja Franca Uršiča, *Poti in stran poti* v režiji Mirča Kraglja (1976/78) in *Konec tedna* režiserja Dušana Mlakarja (1977).

Na pragu osemdesetih let je za sedem let prevzel mesto glavnega producenta Kulturno-umetniškega programa TV Slovenija. Ta je takrat združeval dramsko, mladinsko, glasbeno-baletno, zabavno-glasbeno, filmsko in kulturno redakcijo. Tako je Zajc soustvarjal zelo različne zvrsti v igranem in dokumentarnem programu, TV Slovenija pa je prav v njegovem obdobju dosegla vrhunske standarde televizijske produkcije s področja televizijskih dram, nanizank, nadaljevank in celovečernih igranih filmov. Omenimo naj le nadaljevanke *Ščuke pa ni, ščuke pa ja* (1980) v režiji Jožeta Babiča, *Ante* (1982) režiserja Boža Šprajca, *Kugy* (1984) Marjana Cigliča in *Trubar* (1986) Andreja Stojana ali pa celovečerna filma *Heretik* (1986) Andreja Stojana in *Krizno obdobje* (1981) Francija Slaka. Šlo je za finančno, produkcijsko in tudi kadrovsko zahtevne in obsežne projekte.

Že v tem obdobju je Franci Zajc dal priložnost mladim, še uveljavljajočim se režiserjem. Poleg Francija Slaka in *Kriznega obdobja* je bil to med drugimi Filip Robar Dorin s televizijsko dramo *Jonov let* (1981). Ko je leta 1987 odšel s televizije ter najprej soustanovil – kot se je takrat temu reklo – Trajno delovno skupnost Sfinga, leta 1990 pa Arsmedio, eno prvih neodvisnih produkcijskih hiš na Slovenskem, se je njegova naklonjenost do mlajših režiserjev samo potrdila. Bil je producent igranih celovečernih prvencev Mirana Zupaniča (*Radio.doc*, 1995), Saša Podgorška (*Temni angeli usode*, 1999), Marka Naberšnika (*Petelinji zajtrk*, 2007) in

Gorana Vojnovića (*Piran-Pirano*, 2010) ter celovečernega dokumentarnega prvenca v treh delih Stanka Kostanjevca (*Slovenija v cameri obscuri*, 2007). Produciral je risano serijo *Animaforizmi* Zdravka Barišiča (1993/94) ter kratke filme režiserjev mlajših generacij, kot so bili Polona Sepe, Nataša Prosenc, Miha Mazzini, Martin Turk in drugi.

Izkušnje, ki si jih je Zajc nabral v svojem dvajsetletnem delu na televiziji, so ga oblikovale v izjemnega poznavalca filmske, še zlasti pa seveda producerske obrti. Zato ni presenetljivo, da se je s svojo producersko hišo zelo hitro uveljavil kot eden najproduktivnejših pa tudi najprodnostnejših slovenskih filmskih producentov. Kljub nezavidljivim razmeram, ki so po osamosvojitvi nastale na področju kinematografije, mu je uspelo realizirati številne projekte, ob mlajših generacijah pa tudi marsikateremu uveljavljenemu režiserju, kot sta bila denimo Matjaž Klopčič in Jane Kavčič, omogočiti, da so sploh lahko prišli do filmskih projektov. Poleg tega je nespregledljivo tudi njegovo koproducentstvo z nacionalno televizijo, kjer je še naprej sodeloval pri nastajanju dokumentarnih in igranih filmov. Po mnenju nekdanjega odgovornega urednika Kulturno umetniških programov TV Slovenija Jaroslava Skrušnýja je v kritičnem obdobju slovenske kinematografije, torej »med prehodom iz državno nadzirane in financirane proizvodnje v svobodno in vse bolj tržno naravnano kulturno dejavnost«, prav profesionalno sodelovanje med TV Slovenija in Arsmedio omogočilo kontinuirano filmsko in televizijsko proizvodnjo na Slovenskem, za kar »nosi nedvomne profesionalne in kreativne zasluge prav producent Franci Zajc.« Ali povedano drugače: Zajc je s svojimi izkušnjami in ustanovitvijo ter delovanjem Arsmédie tlakoval slovensko osamosvojitveno filmsko ero in ostal njen nepogrešljivi del. Ob tem je kot dober mentor mlajšim številnim študentom omogočil, da so pri njegovih projektih nabirali svoje prve izkušnje kot asistenti režije, igralci in dramaturgi, pa tudi, da se zgodovina Arsmédie ne bo končala s prenehanjem njegove poklicne poti.

V prvi polovici devetdesetih je Zajcu vsem preprekam navkljub uspelo veliko pozornosti nameniti tudi bosanski tragediji ob razpadu Jugoslavije. Tako so nastali dragoceni dokumentarci *Oči Bosne* (1993) in *Bosanski muslimani* (1993) režiserja Mirana Zupaniča, *Otroci Sarajeva* (1994) režiserja Amirja Bukviča ter *Vojna v BiH* Šahina Šišića. O slovenski polpretekli zgodovini in njenih posledicah je skupaj z nacionalno televizijo produciral pomemben dokumentarec *Kocbek, pesnik v pogrezu zgodovine* (2004), ki ga je po scenariju Helene Koder posnel Miran Zupanič, režiser, s katerim je Zajc doslej največkrat sodeloval. Tudi pri enem najpretnostnejših dokumentarcev o posledicah ideološke razklanosti Slovencev med drugo svetovno vojno in po njej, filmu *Otroci s Petrička* (2007), za katerega je Zupanič prejel tako vesno za najboljši film kot nagrado Prešernovega sklada.

V petindvajsetih letih samostojne slovenske kinematografije je Zajc produciral več kot petdeset filmskih projektov – dokumentarcev, igranih filmov, portretov, nadaljevanj in nanizank. Nagrade je prejemal tako doma kot v tujini. Ob Zupaniču je več kot enkrat sodeloval še z režiserji, kot so Jože Gale, Boris Jurjašević, Jure Pervanja, Rajko Ranfl, Matjaž Klopčič, Vinci Vogue Anžlovar, Sašo Podgoršek, Marko Naberšnik, Goran Vojnović, Jurij Gruden, Karpo Godina in Igor Likar. Med Zajčeve najdrznejše igrane celovečerne filme po letu 2000, kot ugotavlja filmski kritik Zdenko Vrdlovec, gotovo sodi Anžlovarjev *Poker* (2001). Kar zadeva gledanost, nagrade in kritiško odzivnost, pa so bili najodmevnejši filmi *Sladke sanje* Saša Podgorška (2001), nagrajen z vesno za najboljši film, *Petelinji zajtrk* Marka Naberšnika (2007), ki je postal ena največjih slovenskih kino uspešnic vseh časov, prejel pa je

vesno tako za režijo kot scenarij, prav tako Naberšnikov *Šanghaj* (2012), nekaj let zadnji slovenski celovečerni film, posnet na filmski trak, Zupaničev dokumentarec *Otroci s Petrička* in Zajčev zadnji večji igranocelovečerni projekt, Vojnovičev film *Čefurji, raus!*

Ko slavimo film, vedno slavimo tudi njegove ustvarjalce. Še zlasti režiserje, scenariste, igralce, kdaj še direktorje fotografije, skladatelje, kostumografe in scenografe, pa čeprav je za nastanek uspešnega filma, naj bo kratko- ali dolgometražen, igran, dokumentaren, animiran ali eksperimentalen, potrebno neprimerno večje število ustvarjalno sodelujočih. A tudi prvi med njimi, režiser, nima nad njimi in nad filmskim projektom v celoti takšnega razgleda in vpogleda, kot ga ima, kot ga mora imeti, uspešen producent. Edini je, ki mora resnično razumeti, da je film tako industrija kot umetnost. Tako materialni pogoji kot svoboda ustvarjalnosti. Zato je za nastajanje filma poleg profesionalnega poznavanja metjeja zanj nujno tudi poznavanje kompleksnih medčloveških odnosov, ki jih krojijo ustvarjalne in umetniške ambicije posameznikov na eni strani in finančne zmožnosti ter pričakovanja producenta na drugi.

Le tisti, ki zna ta dva bregova pripeljati čim bliže drugega k drugemu in prestopati iz enega na drugi breg, je opremljen za nekaj tako kompleksnega, kot je produkcija uspešnih filmov. In Franci Zajc je v svojem producentskem delu, ki je nastajalo v zelo različnih produkcijskih pa tudi politično-sistemskih okvirih, znal številnim slovenskim filmskim ustvarjalcem omogočiti, da so lahko kljub zapletenim labirintom slovenske filmske realnosti izsanjali svoje filmske sanje.

Pol stoletja uspešnega producentskega dela Francija Zajca je impozantno obdobje, ki govori samo zase. Zajc je prepoznavno zaznamoval velik del dosedanjega razvoja profesionalne slovenske televizijske in filmske produkcije, katere začetki segajo v prva leta po drugi svetovni vojni. Zato bi Badjurova nagrada za življenjsko delo na področju filma ob dvajsetletnici njenega podeljevanja težko našla primernejšega dobitnika.

Ženja Leiler
predsednica komisije

Filmografija (izbor)*

1967– 1980 (kot direktor oddaj/producent, zaposlen na RTV Ljubljana)

1. Kulturne reportaže, dokumentarci, oddaje o umetnosti in ustvarjalcih... (tedenske oddaje)
2. Na poti od ... do (tedenske oddaje), r. Breda Kovič
3. Baleti – različne baletne oddaje, ki so nastale med 1967 in 1971
4. Ringarajavijavaja, nadaljevanka, r. Anton Tomašič, Staš Potočnik, 1967/68
5. Trapolo Ha-ha, nadaljevanka, r. Anton Tomašič, 1969
6. Srečni metulj, TV nanizanka, režija Staš Potočnik, 1969

7. Slučajno sta se srečala Romeo in Julija, celovečerni balet, r. Črt Škodlar
8. Dekameron, nadaljevanka, r. Vaclav Hudeček, 1970/1971
9. Major, ustreljeni boste, TV drama, r. Marija Šeme Baričevič, 1971
10. Erazem in potepuh, nadaljevanka, r. Staš Potočnik, 1971
11. Naočnik in očalnik, nadaljevanka, r. Franc Uršič, 1971
12. Občan Urban, kratki igrani film, režija Jože Bevc, 1971
13. Cvetje v jeseni, nadaljevanka, r. Matjaž Klopčič, 1972/73
14. Cvetje v jeseni, celovečerni film, r. Matjaž Klopčič, 1972/73
15. Vest in pločevina, nadaljevanka, r. Anton Tomašič, 1972/73
16. Ciklamen, TV drama, r. Marija Šeme Baričevič, 1974
17. Zrušek na kopu, TV drama, r. Marija Šeme Baričevič, 1974
18. Strah, celovečerni film, r. Matjaž Klopčič, 1974
19. Gorjupa bajta, TV drama, r. Anton Tomašič, 1975
20. Poti in stran poti, nadaljevanka, r. Mirč Kragelj, 1976/1978
21. Sobota dopoldan, nadaljevanka, r. Anton Tomašič, 1976
22. Konec tedna, nadaljevanka, r. Dušan Mlakar, 1977
23. Dobrotnica, TV drama, r. Marija Šeme Baričevič, 1977
24. Potopljene katedrale, TV drama, r. Anton Tomašič, 1978
25. Kriza, TV drama, r. Jože Babič, 1980

1980–1987 (kot glavni producent Kulturno umetniškega programa TV Slovenija)

1. Ščuke pa ni, ščuke pa ne, nadaljevanka, r. Jože Babič, 1980
2. Odmor, TV drama, r. Marjan Ciglič, 1981
3. Blagor premagancem, TV drama, r. Talal Hadi, 1981
4. Štirideset zelenih slonov, nadaljevanka, r. Zoran Lesić, 1981
5. Jonov let, TV drama, r. Filip Robar Dorin, 1981
6. Krizno obdobje, celovečerni film, r. Franci Slak, 1981
7. Ante, nadaljevanka, r. Božo Šprajc, 1982
8. Slike iz leta 41, nadaljevanka, 1982
9. Super Vitalin, celovečerni igrani film, r. Slavko Hren, 1982
10. Oblaki so rdeči, nadaljevanka, r. Andrej Stojan, 1983
11. Matjon, tv drama, r. Anton Tomašič, 1983
12. Gorenčev vrag, nadaljevanka, r. Boštjan Hladnik, 1984
13. Kugy, nadaljevanka, r. Marjan Ciglič, 1984
14. Sonce za dva, TV drama, r. Božo Šprajc, 1985
15. Podnajemniki, TV drama, r. Igor Šmid, 1985
16. Rajni takrat, TV drama, r. Anton Tomašič, 1985
17. Internat, mladinska nadaljevanka, r. Talal Hadi, 1986
18. Trubar, nadaljevanka, r. Andrej Stojan, 1986
19. Heretik, celovečerni igrani film, r. Andrej Stojan, 1986
20. Z bolečino v srcu, celovečerni igrani film, r. Slavko Hren, 1986

21. Dopust, celovečerni igrani film, r. Slavko Hren, 1987

1987 – (kot producent Trajne delovne skupnosti Sfinga, od leta 1990 kot direktor in producent produkcijske hiše Arsmedia)

1. Bronasti vijak – Joseff Ressel, nadaljevanka, mednarodna koprodukcija, r. Jirži Sekvenc, 1987
2. Ljubezen nam je vsem v pogubo, nadaljevanka, r. Jože Gale, 1987
3. Ljubezen nam je vsem v pogubo, celovečerni igrani film, r. Jože Gale, 1987
4. Coprnica Zofka, celovečerni film, r. Matija Milčinski, 1989
5. Razgledi slovenskih vrhov, serija 13 filmov, režija Igor Likar, 1990/94
6. Basni, risana serija 21 filmov, r. Bojan Jurc, 1992
7. Portret Jože Ciuha, r. Rajko Ranfl, 1992
8. Portret Miki Muster, r. Rajko Ranfl, 1992
9. Animaforizmi, risana serija 7 filmov, r. Zdravko Barišič, 1993/1994
10. Zrakoplov, celovečerni film, r. Jure Pervanje, 1993
11. Oči Bosne, dokumentarni film, r. Miran Zupanič, 1993
12. Vojna v BiH, dokumentarni film, r. Šahin Šišič, 1993
13. Bosanski muslimani, dokumentarni film, r. Miran Zupanič, 1993
14. Otroci Sarajeva, dokumentarni film, r. Amir Bukvič, 1994
15. Abesinija, kratki dokumentarni film, r. Karpo Godina, 1994
16. Concertino per S, promocijski film za zimsko olimpijado – Lillehammer, r. Miran Zupanič, 1994
17. Pesem od Ludomorca, kratki igrani film, r. Jane Kavčič, 1995
18. Kresna noč, kratki dokumentarni film, r. Igor Likar, 1995
19. Zvoki gore, kratki dokumentarni film, r. Igor Likar, 1995
20. Peter in Petra, nadaljevanka, r. Franci Arko, 1995
21. Strah pred pristajanjem, kratki igrani film, r. Polona Sepe, 1995
22. Betonski človek, kratki igrani film, r. Nataša Prosenc, 1995
23. Radio.doc, celovečerni igrani film, r. Miran Zupanič, 1995
24. Junaki petega razreda, nadaljevanka, r. Boris Jurjaševič, 1996
25. Nebo gori modro, igrani celovečerni film, r. Jure Pervanje, 1996
26. Triptih Agate Schwarzkobler, igrani celovečerni film, r. Matjaž Klopčič, 1996
27. Moj prijatelj Arnold, nadaljevanka, r. Boris Jurjaševič, 1997
28. Podzemlje Pece, dokumentarni film, r. Igor Likar, 1999
29. Temni angeli usode, celovečerni igrani film, r. Sašo Podgoršek, 1999
30. Nepopisan list, celovečerni igrani film, r. Jane Kavčič, 2000
31. Se@ret, kratki film, r. Vinci Vogue Anžlovar, 2000
32. Sladke sanje, celovečerni igrani film, r. Sašo Podgoršek, 2001
33. Sokotra – otok zmajevega drevesa, dokumentarni film, r. Igor Likar, 2001
34. Barabel!, celovečerni igrani film, r. Miran Zupanič, 2001
35. Poker, celovečerni igrani film, r. Vinči Vogue Anžlovar, 2001
36. Zgodba gospoda P.F., celovečerni dokumentarni film, r. Karpo Godina, 2002

37. Sirota s čudežnim glasom, kratki film, r. Miha Mazzini, 2003
38. Delitve, dokumentarni film, r. Miran Zupanič, 2003
39. Kocbek, pesnik v pogrezu zgodovine, celovečerni dokumentarni film, r. Miran Zupanič, 2004
40. Ljubljana je ljubljena, celovečerni igrani film, r. Matjaž Klopčič, 2005
41. Linhart, človek razsvetljenstva, dokumentarni film, r. Helena Koder, 2006
42. Rezina življenja, kratki igrani film, r. Martin Turk, 2006
43. Moj sin, seksualni manijak, kratki igrani film, r. Goran Vojnović, 2006
44. Slovenija v Cameri Obscure, dokumentarni film v treh delih, r. Stanko Kostanjevec, 2007
45. Nebesa pod Triglavom, dokumentarni film, r. Boris Jurjaševič, 2007
46. Glasnik slovenske brežine, dokumentarni film, r. Jurij Gruden, 2007
47. Petelinji zajtrk, celovečerni igrani film, r. Marko Naberšnik, 2007
48. Made in Slovenia, kratki igrani film, r. Miran Zupanič, 2007
49. Edi Šelhaus, bil sem zraven, celovečerni dokumentarni film, r. Jurij Gruden, 2007
50. Otroci s Petrička, celovečerni dokumentarni film, r. Miran Zupanič, 2007
51. Piran - Pirano, celovečerni igrani film, r. Goran Vojnović, 2010
52. Na koncu Tržaške, dokumentarni film, r. Jurij Gruden, 2010
53. Svetlobe gora, dokumentarni film, r. Igor Likar, 2010
54. Šanghaj, celovečerni igrani film, r. Marko Naberšnik, 2012
55. Čefurji raus!, celovečerni igrani film, r. Goran Vojnović, 2013

Vir: RTV Slovenija, SFC, Arsmedia – zbrala Danica Ikovic